

Kapitola 8

Státy západní Evropy v české zahraniční politice

Ondřej Ditrych, Eliška Tomalová, Mats Braun

Tato kapitola představuje zahraniční politiku ČR vůči státům západní Evropy. Úvodem nabízí shrnující reflexi povahy těchto vztahů v uplynulém roce. Následuje jejich expozice, která má u většiny států povahu obecné charakteristiky vztahů, jejich základních tematických oblastí a popř. významných událostí. Součástí kapitoly jsou však i tři „mikrostudie“ české zahraniční politiky vůči státům, s nimiž jsou vztahy dlouhodobě významné a jako takové byly sledovány zvláště v minulých vydáních této ročenky (Francie a Velká Británie), nebo nabyly v uplynulém roce na významu v důsledku zvláštních okolností (Švédsko, které následovalo ČR v druhé polovině roku na pozici rotujícího předsednictví v Radě EU).

Vztahy se státy západní Evropy, které jsou zde pokryty – ať jde o členské státy EU nebo o státy ostatní včetně mikrostátů (viz shrnující tabulku níže), sdílely v uplynulém roce několik obecných charakteristik. Bez výhrady byly velmi dobré a neexistovala v nich významná sporná témata – v unijní agendě dochází přirozeně k polarizaci postojů a lze hovořit i o dlouhodobě odlišných postojích, nenarušují však dobré vztahy ve smyslu klasické dvoustranné diplomacie. Dále, z drtivé části byly utvářeny uvnitř sítě, nebo alespoň *skrze* síť mnohostranného rámce EU. Díky tomu bylo klíčovým faktorem jejich zvýšené intenzity v loňském roce české předsednictví Radě EU.

Pravděpodobnými důvody dominance unijní roviny byly na jedné straně vysoká míra provázanosti mezi státy EU navzájem i jejich západoevropskými sousedy, na druhé straně význam politického rozhodování na úrovni EU. Podle odhadů ministerských úředníků se na úrovni EU odehrává až 80 % vzájemné relace.¹ Důsledkem není úpadek dvoustranného rozměru vztahů, ale jejich odvíjení v novém politickém prostředí, kde vzniká nutnost vytvářet účelové tematické koalice. Dvoustranná jednání zůstávají významným diplomatickým nástrojem tohoto „permanentního kongresu“. S ním spojená „krize tradičního bilateralismu“ zároveň vede k nutnosti redefinovat úlohu ambasád tak, aby mohly v tomto prostředí plnit smysluplnou úlohu.

Z metodologického hlediska je téměř nemožné vymezit „čistě“ dvoustranné vztahy ČR se státy západní Evropy. Většina vzájemných relací s členskými státy EU se ode-

hrává právě v mnohostranném unijním rámci, a pokud je možno vymezit jasně dvoustrannou zahraničněpolitickou událost (např. setkání stran během návštěvy nebo podpis smlouvy), dotčená témata se k EU beztak vztahují. Přesto lze analyzovat a porovnávat intenzitu dvoustranných vztahů v tomto rámci a pokusit se identifikovat míru ideové spřízněnosti v evropské politice i zahraniční politice obecně. Ve vztazích s nečlenskými státy potom platí, že jsou obecně méně intenzivní než vztahy se státy členskými. I zde však mnohostranný rámec EU sehrává významnou roli, neboť podstatnou měrou určuje jejich modalitu (výjimkou jsou poměrně intenzivní a zároveň značně specifické vztahy s Vatikánem).

Poslední zde zmíněnou sdílenou charakteristikou české zahraniční politiky vůči státům zmiňovaným v této kapitole byla skutečnost, že se odehrávala v podmínkách jistého nového politického pluralismu, umožněného rámcem EU, ve kterém do procesu české zahraniční politiky vstupovala celá řada státních aktérů (i podstátních, kteří ale mají ze své povahy *vlastní* specifické zájmy) bez nutnosti prostředkování kanály tradiční diplomacie. Tento nový pluralismus je do budoucna pro ČR jistou výzvou, protože z hlediska naplňování českých zájmů bez odpovídající koordinace vede k suboptimálnímu využívání nezbytně omezených zdrojů.

SHRNUJÍCÍ PŘEHLED

Předsednictví Radě EU (s přesahem do přípravného období, zejména v druhé polovině roku 2008) se významně projevilo na absolutní, spíše než relativní intenzitě vztahů na nejvyšší i pracovní úrovni (např. ředitelů odborů). Naproti tomu s koncem předsednictví nastal jistý útlum, k němuž přispěla i vnitropolitická situace, kterou lze charakterizovat jako nepřírozeně dlouhé „předvolební období“. Přitom během předvolebních období tradičně dochází k jistému omezení vzájemných styků zejména na vysoké úrovni v porovnání s obdobími bezprostředně po volbách, kdy jsou obnovovány vztahy na osobní úrovni. Nástup úřednické vlády do tohoto schématu nezapadl – jednak proto, že šlo o vládu dočasnou a s omezeným mandátem, jednak proto, že k němu došlo v kontextu předsednictví, kdy vztahy byly intenzifikovány z jiných, specifických příčin.

Znamenalo-li předsednictví (dočasné) zintenzivnění vztahů se státy západní Evropy, pád Topolánkvy vlády znamenal pro Českou republiku poškození reputace. Zvláště Francie využila této události jako potvrzení své dlouhodobě zastávané teze o nutnosti stálého předsednictví v Evropské radě proti novým a menším členským státům, o jejichž schopnostech vést EU vyjadřovala značné pochyby (pochvala udělená premiéru Fischerovi na konci českého předsednictví byla spíše pokrytectvím). Nicméně dlouhodobý dopad na postavení ČR v tomto směru ještě nelze předvídat. Prozatím se nezdá, že by zásadněji ovlivnil dlouhodobé konstanty vztahů ČR se státy západní Evropy.

Státy západní Evropy nepatří tradičně k nejbližším přirozeným spojencům při budování koalic v EU – což vyniká zejména ve srovnání se středoevropskými sousedy ČR. (Neplatí to zcela obecně – např. v klimatické politice byla ČR v posledních le-

tech pozičně blíže starým členským státům než středoevropským partnerům, sdruženým v „koalici přátel uhlí“, na druhou stranu v druhé polovině roku 2009 již znovu nacházela společnou řeč znovu spíše s nimi.) Přesto zde nacházíme státy, jejichž zájmy se s ČR z toho či onoho důvodu stýkají – ať jde o Portugalsko, stát podobné velikosti a díky dominantnímu atlantickému internacionalismu ideově spřízněný, nebo Itálii, patrně nejvýznamnějšího českého spojence mezi státy jižní Evropy (vztahy s Itálií patrně nejsou natolik intenzivní jako s Francií, ale italské a české zájmy se scházejí v řadě otázek, mimo jiné v rozšíření EU o země západního Balkánu i Turecko, postoj EU k Izraeli, což se stalo aktuální v souvislosti s lednovým konfliktem v Gaze, nebo v projektu Východního partnerství, který ČR jako předsednická země prosazovala a jehož podporou se Itálie mohla pokoušet předejít rostoucímu francouzskému vlivu ve Středomoří prostřednictvím konkurenčního projektu Středomořské unie).

Ale i zde vztahy narážejí na své přirozené meze, dané územní vzdáleností nebo socioekonomickými charakteristikami. Rozdíl však zůstává patrný ve srovnání se státy jako Španělsko nebo Belgie, kde priority českého předsednictví nenalezly úrodnou půdu a kde zjevné rozdíly v politice vůči mimoevropským zemím vplynuly např. v otázkách sankcí proti Kubě nebo mezinárodního uznání Kosova. Na druhé straně nelze pominout, že Španělsko souhlasilo s nabídkou ČR, aby s ní během svého předsednictví uspořádalo seminář k Východnímu partnerství, u Belgie lze na druhé straně zmínit poměrně těsnou spolupráci na podstatné úrovni mezi tamními federálními jednotkami a českými VÚSC. S Lucemburskem pojí ČR tradiční historické vazby, dnes však vedou pouze k nadstandardním vztahům v oblasti kultury. Pro státy západní Evropy obecně platí (Francie je dobrým příkladem, který lze postavit do opozice proti Lucembursku), že kvalita a intenzita vztahů nutně nejsou přímo úměrné. V severní Evropě vynikly v loňském roce vztahy s Islandem, který podal 16. července, tedy ještě během českého předsednictví přihlášku do EU (již v současnosti je členem Evropského ekonomického prostoru a schengenského prostoru). Českou republiku navštívili v loňském roce také dva vysoce postavení norští představitelé, premiér a ministr zahraničních věcí. Přestože Norsko není členem EU, i tyto návštěvy souvisely s předsednictvím, protože coby člen ESVO rovněž sdílí se státy EU společný ekonomický prostor.

Krátce se lze zmínit o vztazích s evropskými mikrostáty. Jejich význam s výjimkou Vatikánu odpovídá jejich velikosti, přesto lze v uplynulém roce zdůraznit navázání diplomatických vztahů s Lichtenštejnskem (8. září), které dlouho kalily restituční spory vedené proti českému státu tamějším knížecím rodem, který dříve vlastnil v českých zemích rozsáhlé majetky. Vztahy s Vatikánem jsou specifické tím, že je sídlem papeže, a díky katolické minulosti českých zemí. Dlouhodobě jsou postiženy absencí konkordátu, která je spojena se stále neukončeným vyrovnáním českého státu s katolickou církví. Jde přitom o citlivé vnitropolitické téma, jež se objevilo i ve volební kampani jedné ze dvou největších stran (ČSSD) před plánovanými a nakonec neuskutečněnými parlamentními volbami. Podzimní návštěvu Benedikta XVI. (26.–28. září) provázela velký zájem sdělovacích prostředků. Byť šlo zároveň o návštěvu státní a prezident Klaus papeži věnoval pozornost, převažovala jednoznačně její pastorační dimenze.

Následující tabulka podává shrnující informaci o dvoustranných vztazích mezi ČR a státy západní Evropy. Její vypovídací hodnota je však omezená, neboť po-

krývá pouze značně omezený výsek reálných dvoustranných interakcí v širším slova smyslu – v rovině nebo skrze rovinu EU –, a i zbývající část nelze od této roviny zcela „odříznout“. Navíc zahrnuje např. pouze schůzky, o nichž relevantní aktéři zpravili veřejnost – při cestách do Bruselu a na místa konání Rad ministrů a summitů Evropské rady je přitom poměrně běžné, že se souběžně s nimi konají i další bilaterální jednání, která však zpravidla nebývají zmíněna v tiskových zprávách. Přesto lze např. relativně vysoký počet schůzek mezi ČR a Francií považovat za významný. V posledním sloupci je uveden výskyt dyád (ČR + stát X) ve vybraných sdělovacích prostředcích. V celkovém součtu většina zmínek odkazovala k ekonomickým charakteristikám obou států ve srovnání (51 %), vztahům v rovině EU (28 %), k *Lisabonské smlouvě* (7 %) nebo předsednictví v Radě EU (5 %).²

	schůzky:*	smlouvy (sjednání):**	zmínky v médiích:***
Andorra	0	0	2
Belgie	0	0	59
Dánsko	2	1	50
Finsko	0	1	43
Francie	7	0	166
Irsko	0	0	73
Island	0	0	23
Itálie	1	1	96
Lichtenštejnsko	1	0	17
Lucembursko	2	0	30
Malta	2	1	27
Monako	1	0	4
Nizozemsko	0	0	72
Norsko	1	1	27
Portugalsko	0	1	36
San Marino	0	0	0
Španělsko	1	0	80
Švédsko	2	1	68
Švýcarsko	1	1	31
Vatikán	4	0	8
Velká Británie	3	0	77

*) Zahrnuty jsou schůzky na ministerské a vyšší úrovni, konané v ČR / daném státě, s jednoznačně dvoustranným rozměrem, byť uvnitř multilaterálního rámce. Vyřazeny jsou zejména schůzky Rady ministrů EU (ECOFIN, GAERC apod.), G20 apod. Naopak započítány jsou bilaterální schůzky související s evropskou agendou, např. jednání ministerského předsedy Jana Fischera se švédským ministerským předsedou Fredrikem Reinfeldtem ve Stockholmu (10. 6.) nebo francouzským prezidentem Sarkozym (12. 6.), kteří se setkali kvůli diskusi agendy nastávajícího summitu Evropské rady. Aby byla schůzka započítána, musel se jí účastnit nejméně jeden ministr (např. zahrnuta je i schůzka ministra životního prostředí Ladislava Mika se španělskou státní tajemnicí pro změny klimatu Terezou Ribera Rodriguezovou, při níž byla podepsána dohoda o kreditech v systému emisního obchodování podle Kjótského protokolu /14. 10./). Jde o počet schůzek, nikoliv návštěv – tj. papež Benedikt XVI. během své návštěvy v ČR uskutečnil schůzky se dvěma aktéry české zahraniční politiky, prezidentem a předsedou vlády, a obě jsou započítány zvlášť.

Zdroje: Prezident ČR, Úřad vlády ČR a jednotlivá ministerstva.

**) Zařazeny jsou smlouvy, dohody i další dvoustranné dokumenty smluvního charakteru (např. i Program spolupráce v oblasti školství, vědy a kultury mezi ČR a Maltskou republikou pro léta 2009–2011), které byly v uplynulém roce sjednány. Nejsou zahrnuty dokumenty, které pouze vstoupily v platnost, neboť v tomto případě nejde o svébytný *akt* zahraniční politiky.

Zdroj: MZV ČR.

***) Zmínky o zahraniční politice ČR vůči danému státu nebo obecně vzájemných vztazích ve vybraných sdělovacích prostředcích (*Hospodářské noviny, MfDNES, Lidové noviny, Právo, Euro, Respekt, Týden, Reflex*). Vyloučeny jsou zprávy nepolitického charakteru, zejména v oblasti sportu a zprávy týkající se českého předsednictví.

Zpracováno s využitím nástroje MediaSearch.

VELKÁ BRITÁNIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

VELKÁ BRITÁNIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Podobně jako v loňském roce byly vztahy se Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irsku (VB) a Českou republikou na velmi dobré úrovni, nezaznamenaly výrazné zvraty ani otevření nových tematických kapitol. Podobně jako v případě dalších členských států EU byla jejich výraznou charakteristikou v prvním pololetí skutečnost, že ČR předsedala Radě EU. Role ČR však vyžadovala, aby se „povznesla“ nad běžný politický proces utváření koalic, ve kterém bývá za jiných okolností VB v jistých oblastech, zejména liberalizace obchodu, rozšíření (být britský zájem se soustřeďuje zejména na Turecko, kdežto český spíše na státy západního Balkánu), zemědělské politiky nebo energetiky, pro ČR vyhledávaným spojencem a naopak – za jiných okolností lze tak hovořit o paradigmatu „dvoustranných vztahů uvnitř mnohostranného rámce“, které je charakteristické i pro tradiční spolupráci mezi Českou republikou a Velkou Británií v bezpečnostní oblasti.

Pro českou zahraniční politiku tak zůstává příznačným její dlouhodobě pozorovaný technický (nepolitický) charakter. Důsledkem tohoto jevu je absence jednak politické diskuse nad definicí cílů této politiky a jejím uskutečňováním, jednak strategické reflexe na správní a diplomatické úrovni. K druhému závěru nutno dodat, že v uplynulém roce Kancelář strategií, analýz a plánování MZV zadala k vypracování zvláštní *policy paper* ke vztahům mezi ČR a VB³ a je pravděpodobné, že do budoucna

se těmito vztahům, podobně jako vztahům s dalšími vybranými evropskými státy, plánuje věnovat soustavněji. Dalším charakteristickým znakem vzájemných vztahů je trvajícím klíčový význam rovin EU. S tím souvisí i decentralizace těchto vztahů, pojednaná podrobněji níže v části věnované aktérům. Mezi ČR a VB existuje významná míra ideové spřízněnosti, projevující se v podobné rovnováze atlantického a kontinentálního momentu zahraniční politiky⁴ i ve výše zmíněné shodě na řadě témat v procesu politického vyjednávání na půdě EU. Zároveň je však třeba dodat, že vztahy zůstávají jednoznačně asymetrické – britské ambice jsou stále globální, účastní se zcela jiných „partii“ a na úrovni EU patří Velká Británie k nejsilnějším státům.

VELKÁ BRITÁNIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Významnou a zároveň smutnou událostí uplynulého roku bylo nečekané úmrtí českého velvyslance v Londýně Jana Winklera (16. února). Dr. Winkler vedl zastupitelský úřad od roku 2005. Předtím působil jako náměstek ministra zahraničních věcí, ředitel Odboru analýz a plánování MZV (1995–1997) a kvestor Univerzity Karlovy (1990–1995). Na pozici velvyslance ho 5. října nahradil dosavadní velvyslanec v Izraeli Michael Žantovský.

Z hlediska návštěv nejvýznamnější bylo setkání premiéra Jana Fischera s jeho britským protějškem Gordonem Brownem v Londýně 17. června. Předmětem jednání byla podle oficiálních prohlášení ekonomická krize a osud *Lisabonské smlouvy* před druhým irským referendem. Premiér Fischer následně vystoupil v britském institutu mezinárodních vztahů, Chatham House.⁵ V době českého předsednictví šlo o ojedinelou bilaterální návštěvu (být ne s čistě bilaterální tematikou) – již 15. ledna se v Praze sešel ministr financí Miroslav Kalousek se svým britským protějškem Alistairem Darlingem, ale tématem jednání byl zejména nedávno přijatý Plán hospodářské obnovy EU a spolupráce ve skupině G20. Zastupitelský úřad byl v této době zaměstnán zejména unijní agendou. K pořádaným akcím přibýly např. pravidelné pracovní snídaně a obědy velvyslanců členských států. Po skončení předsednictví Londýn navštívil i prezident Václav Klaus (12. listopadu), který zde vystoupil s přednáškou k dvacátému výročí pádu komunismu a sešel se s šéfem Konzervativní strany Davidem Cameronem.

Pokud vztahy na úrovni EU prošly v důsledku českého předsednictví Radě dočasnou transformací, tradičně silné vztahy v bezpečnostní oblasti zůstaly stálými vzájemnými relacemi. I zde lze hovořit o dvoustranných vztazích v mnohostranném rámci, zejména NATO. Pokračovala činnost BMATT (*British Military Advisory and Training Team for Central and Eastern Europe*) se sídlem ve Vyškově a již po sedmé se 27. dubna–15. května konalo pravidelné cvičení létající nosorožec (*Flying Rhino*) s cílem zdokonalení součinnosti vzdušných a pozemních sil při společné bojové činnosti. Zúčastnilo se ho 3500 vojáků převážně z Velké Británie a ČR, ale i z dalších států NATO – Dánska, Kanady, Nizozemska, Litvy a Slovenska.⁶ Pokračovala i spolupráce v mezinárodních misích – po ukončení přítomnosti jednotek obou států v Iráku

již pouze v Afghánistánu, kde v provincii Helmand působil pod britským velením kontingent *Special Operations Group* (SOG) vojenské policie AČR. Činnost SOG se v dubnu stala předmětem mediální kontroverze – podle sdělovacích prostředků šetření inspekce ministerstva obrany odhalilo osobní selhání a konstatovalo mj. i ztrátu důvěry na britské straně poté, co měli čeští vojáci v bojových situacích opakovaně nechat své britské spojence napospas nepříteli. Ministerstvo obrany ČR však informace popřelo, přestože k personálním změnám ve velení skutečně došlo.⁷ Spolupráce uvnitř NATO tedy pokračovala a poměrně těsné bezpečnostní vztahy byly nadále vyjadřovány i pravidelnými konzultacemi. Na druhé straně však v únoru skončil společný projekt pod záštitou organizace OPCW (*Organization for Prohibition of Chemical Weapons*).

S bezpečnostními vztahy souvisí i loňský vývoj ve vyšetřování možné korupce při zvažovaném nákupu letounů JAS-39 Gripen pro českou armádu (zakázka byla zrušena v roce 2002, na základě smlouvy z roku 2004 bylo následně 14 letadel pronajato). Česká protikorupční policie nadále poskytovala VB právní pomoc ve vyšetřování, kterého se účastnila i policie švédská a švýcarská.⁸ Sama však již jednou zastavené a posléze obnovené vyšetřování 30. listopadu znovu pro nedostatek důkazů odložila.⁹ (První vyšetřování případu bylo již v roce 2003 odloženo, obnovený zájem byl zaznamenán v roce 2007 v souvislosti s dokumentem švédské televize, ve kterém vystoupil i bývalý ministr zahraničních věcí Jan Kavan.¹⁰ Na konci února 2009 byl v Rakousku zatčen Alfons Mensdorff-Pouilly, od roku 1992 lobbista za BAE, která švédské letouny Saab prodává.)

Na úrovni podstatných vztahů byla hodna zaznamenání prohloubená institucionalizace spolupráce mezi ODS a britskými konzervativci. Po červnových volbách do Evropského parlamentu vznikla na platformě MER (*Movement for European Reform*) a na základě březnové Pražské deklarace nová frakce Aliance konzervativců a reformistů Evropy, sdružující kromě zmíněných stran i další konzervativně a nacionalisticky profilované strany, např. polskou *Prawo i Sprawiedliwość* (PiS), belgickou *Lijst Dedecker*, Maďarské demokratické fórum (MDF) a lotyšskou *Svoboda a vlast* (TB/LNNK).¹¹ Místopředseda frakce Jan Zahradil její vznik zdůvodnil tím, že během devadesátých let si „cílevědomá německá politika názorově nakoupila“ strany ve střední a východní Evropě, které téměř všechny skončily v řadách evropských křesťanských demokratů (EPP) nebo socialistů (PES), „kteří se v otázkách evropské politiky prakticky neliší a kde německé strany [CDU a SPD] dominují“. Nehledě na geografické odlišnosti bylo podle Zahradila zapotřebí, aby ODS vstoupila do geopolitické aliance s britskými konzervativci a proti hegemonii německých stran prosazovala „jiný, pružnější model EU, než je Německem vygenerovaný, do střední Evropy importovaný a Lisabonem dále posílený eurofederalismus“.¹² Šéf konzervativců David Cameron byl však na domácí půdě z různých pozic (i vnitrostranických) kritizován za spojenectví se stranami údajně nacionalistickými, homofobními a antisemitskými (zejména bylo v této souvislosti skloňováno jméno PiS).

Konzervativci sehráli jistou roli i v souvislosti s ratifikací *Lisabonské smlouvy* v ČR, zejména po druhém irském referendu. Zpráva, že Cameron žádal prezidenta Klause o pozdržení podpisu do doby, než konzervativci vyhrájí ve Velké Británii

volby a budou o Smlouvě moci vyhlásit referendum, se ukázala jako fáma¹³ – Cameron pouze napsal, že v případě volební výhry a pokud *Lisabonská smlouva* nebude ještě ratifikována všemi členskými státy EU, by referendum mohl vyhlásit. I to však později jednoznačně odmítl a podle britských sdělovacích prostředků přijal strategii „repatriace“ sociální politiky, politiky zaměstnanosti a trestních věcí zpět na státní úroveň.¹⁴ Na tomto postupu však uvnitř Konzervativní strany nepanovala naprostá shoda (do opozice se dostal např. starosta Londýna Boris Johnson),¹⁵ a na stranické konferenci v Manchesteru skupina členů alespoň podepsala petici českému prezidentovi, aby smlouvu neratifikoval.

Ekonomické a kulturní vztahy

Intenzita zahraničního obchodu mezi Českou republikou a Velkou Británií v posledních dvou letech důsledkem ekonomické krize mírně klesá, přesto se drží na téměř dvojnásobné hodnotě oproti roku 2000. Pro ČR je V. Británie 5. největším exportním trhem (následuje Německo, Slovensko, Polsko a Francie) a 14. největším importním trhem. Ve srovnání s ostatními zeměmi vykazuje obchodní bilance třetí nejvyšší přebytek.¹⁶ Tradičně největším českým dovozcem do VB je ŠkodaAuto Mladá Boleslav. V roce 2009 do ČR významně expandovaly britské řetězce Marks and Spencer (v rámci strategie pronikání do celé střední a východní Evropy) a TESCO, které zde otevřelo několik desítek menších obchodů. Na druhé straně podle údajů ČNB v prvních třech kvartálech odplynulo z ČR 7,2 mld. Kč britského kapitálu. Ve srovnání s ostatními zeměmi světa šlo o jeden z nejméně výrazných odlivů přímých zahraničních investic v tomto roce.¹⁷

	Kč (mld.)
Vývoz	104,9
Dovoz	43
Obrat	147,9
Obchodní bilance	61,9

Zdroj: Český statistický úřad.

Kulturní vztahy zůstaly na tradiční vysoké úrovni. Nanovo se projevil zájem britského publika zejména o klasické české skladatele minulosti, trvající již od časů Antónína Dvořáka. K 50. výročí úmrtí Bohuslava Martinů byla v londýnské síni Barbican uvedena opera *Julietta aneb Snář* (27. března), kterou přednesl orchestr BBC pod vedením Jiřího Bělohávků. Premiéře se věnovaly listy *Guardian* i *Evening Standard*.¹⁸ Následovala další opera Martinů, *Mirandolina*, v síni Garsington Opera (18. června) a v podzimní sezoně symfonického orchestru BBC, opět pod Bělohávkovým vedením, byl představen cyklus všech symfonií B. Martinů. Podobného připomenutí se skladateli nedostalo ani v ČR samé (byť i zde byly před koncem roku uvedeny,

v rámci mezinárodního projektu *Martinu Revisited*, v Národním divadle jeho *Hry o Marii*, i zde pod Bělohávkovou taktovkou) dílem patrně z důvodů finančních – značná část jeho díla vyšla ve světových hudebních nakladatelstvích, a jejich uvádění je proto poměrně drahé.¹⁹

České centrum pokračovalo i v loňském roce v tradici pořádání výročních akcí. Hlavním zastřešujícím tématem české kulturní diplomacie ve V. Británii bylo dvacáté výročí listopadu 1989. Na řadě akcí (debat, promítání apod.) pod hlavičkou *Velvet @evolution 1989–2009* se podíleli i aktéři kulturní diplomacie jiných států – Polský kulturní institut a Institut Français. Další sezonní událostí byla podpora účasti českého výtvarného umění na podzimní sérii výstav v rámci londýnského *Frieze Art Fair*. Podle informací Českého centra byly v roce 2009 čerpány dotace ve stejné výši jako v předchozích letech a jeho provoz nebyl nijak omezen. S výrazným snížením příspěvku se však počítalo pro rok následující (2010), od čehož se odvíjely snahy již v tomto roce přizpůsobit provoz očekávaným změnám, zejména hledat alternativní zdroje financování od třetích stran prostřednictvím grantů, sponzorství nebo partnerství.²⁰

VELKÁ BRITÁNIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Důsledkem členství obou států v EU je decentralizace vztahů, vedených již nikoli jen (nebo převážně) kanály zastupitelských úřadů, koordinovaných z politických center. Přímé vztahy nyní existují i mezi jednotlivými ministerstvy a dalšími státními úřady. Významnou roli hraje i SZ v Bruselu. S tímto novým pluralismem v prostředí rodičího se politického systému je spojena i „krize tradičního bilateralismu“, ve které tradiční aktéři (ambasády) musejí hledat nový *raison d'être*, odrážející stav, ve kterém se bilaterální relace přesouvá dílem pod úroveň mezivládních styků (domestikace, zapojení podstátních aktérů, rozšíření záběru o témata „každodenní politiky“), dílem do Bruselu. Jde přitom přirozeně o problém a výzvu, která není charakteristická pouze pro vztahy mezi ČR a VB.

Spletitou síť aktérů i v loňském roce tvořily na české straně MZV a jeho OSVE (Odbor severní a východní Evropy), OBP (Odbor bezpečnostní politiky), evropské odbory a okrajově i Odbor střední Evropy (který se tradičně zabývá tématy spojenými s druhou světovou válkou, a proto spolupřádal 1.–4. září za podpory Ministerstva kultury ČR a Českých drah jízdu tzv. Wintonova vlaku do Londýna), ZÚ v Londýně, SZ v Bruselu, Úřad vlády ČR, Ministerstvo obrany ČR, další ministerstva a státní úřady, Armáda ČR, Policie ČR a řada podstátních a nestátních aktérů, např. politických stran, univerzit, ÚSC a firem. Příkladem prolnutí jednotlivých úrovní styků, v tomto případě ZÚ a britských regionů, navíc v kontextu EU, bylo oficiální představení priorit českého předsednictví velvyslancem Winklerem ve waleském (21. ledna) a skotském (12. února) parlamentu, kde se následně odehrály zahajující recepce. Na druhé straně významným poznatkem při analýze aktérů je, podobně jako v případě Francie (viz níže), mizivé zapojení Parlamentu ČR do procesu utváření zahraniční politiky. I to lze patrně přičíst na vrub členství obou států v EU a pasivitě české zahraniční politiky vůči

státům západní Evropy obecně, která je předmětem kritiky v závěru.

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI VELKÉ BRITÁNII V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Vzhledem k výše zmíněné „nepolitické“ povaze vztahů se česká zahraniční politika v uplynulém roce, stejně jako v letech minulých, nestala předmětem mediální a politické diskuse. Do zpravodajství hlavních sdělovacích prostředků proniklo zejména selhání českého kontingentu SOG v Helmandu, založení nové parlamentní frakce za účasti ODS a dopis Davida Camerona Václava Klausovi v souvislosti s ratifikací *Lisabonské smlouvy*. Předseda ČSSD Jiří Paroubek k afghánské kontroverzi poznamenal, že jeho strana dříve zpochybovala mise oprávněně.²¹ Ani v jednom případě však nešlo o diskusi o směřování české zahraniční politiky přímo ve vztahu k Velké Británii.

VELKÁ BRITÁNIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: ZÁVĚR

Pro českou zahraniční politiku ve vztahu k VB byla v roce 2009 příznačná její „nepolitičnost“, jež se projevila v absenci politické a veřejné diskuse i v mizivém zájmu sdělovacích prostředků. Klíčovou rovinou vztahů byla a s veškerou pravděpodobností i v budoucnu zůstane EU, v bezpečnostní rovině pak i dnes nicméně spíše stagnující NATO. Zde existuje díky ideové spřízněnosti poměrně významný potenciál budování koalic v politických vyjednáváních, ať už o vnitřní liberalizaci, společné zahraniční politice (např. ve vztahu k Rusku), rozšiřování nebo energetice (kde se pozice obou států budou patrně do budoucna dále přibližovat, při rostoucím důrazu VB na geopolitický aspekt energetické bezpečnosti). Aby jej ČR mohla plně využívat, je nicméně třeba vytvořit strategii definující realistické priority, z nich vyplývající cíle a prostředky jejich dosahování účinným a koordinovaným politickým jednáním za účasti mnoha státních aktérů na vícero úrovních (od zastupitelských úřadů přes odbory k ministerstvům, vládě jako celku a k dalším úřadům). Nezbytnými předpoklady takové účinné strategie bude kvalitní informovanost o britských prioritách, dobrá institucionální paměť a praktické schéma účinného vynakládání (nezbytně omezených) zdrojů.

FRANCIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

FRANCIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Vzhledem k českému předsednictví v Radě EU v první polovině roku 2009, které následovalo po předsednictvím francouzském, znamenal rok 2009 velká očekávání ve vývoji francouzsko-českých vztahů na bilaterální úrovni. Hlavní otázkou bylo a nadále zůstává, zdali intenzivnější vzájemné styky budou mít vliv na kvalitu a kvantitu česko-francouzských vztahů v budoucnu. Období po sobě jdoucích předsednictví v Radě EU lze považovat za významnou etapu česko-francouzských vztahů, které

nabyly bezprecedentní intenzity na politické i administrativní úrovni. Dané období nelze rozdělit v polovině, tj. na konci kalendářního roku 2008. Fáze příprav českého předsednictví tvoří v bilaterálních vztazích Česká republika–Francie jeden celek se samým výkonem předsednické role.

Předsednictví v Radě EU nepředstavuje nicméně jedinou událost v česko-francouzských vztazích. Rok 2009 byl druhým rokem realizace Akčního plánu v rámci Strategického partnerství mezi Českou republikou a Francií, který definoval oblasti bližší spolupráce obou států.

Z globálního hlediska nelze také opomenout, že rok 2009 byl poznamenán nepříznivými ekonomickými a vnitropolitickými okolnostmi, které ovlivnily i česko-francouzské vztahy. Hospodářská krize byla patrná na obou stranách, zaměstnávala obě administrativy, a zbrzdila proto i vzájemnou obchodní výměnu. Stejně jako u vztahů s ostatními západoevropskými státy i v případě česko-francouzských vztahů platí, že bez dopadu na vzájemné vztahy nebyla ani změna na české politické scéně a vytvoření úřednické vlády, ke které došlo v březnu 2009.

FRANCIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Jak jsme se zmínili výše, po sobě jdoucí předsednictví Rady EU představovala základní rámec česko-francouzských vztahů v hodnoceném období. Již ve druhé polovině roku 2008 docházelo k častějším kontaktům mezi ČR a Francií na politické i administrativní úrovni – zvýšila se intenzita návštěv politických představitelů, došlo k výměnám diplomatů na obou stranách, jednotlivé resorty se společně věnovaly přípravě programu v rámci Trojky.²² Česká a francouzská administrativa v tomto období spolupracovaly velmi dobře. Sám začátek českého předsednictví byl ale zatížen negativními očekáváními, na kterých se výrazně podílela francouzská média. Šlo zejména o únik informací ze schůzky českého premiéra Mirka Topolánka a francouzského prezidenta Nicolase Sarkozyho v Paříži, ke které došlo na podzim roku 2008, a o podceňování českých předsednických schopností ve francouzském tisku (viz níže). Po celou dobu trvání předsednictví pak platilo, že mediální obraz českého předsednictví významně ovlivňoval jeho vnější vnímání, k čemuž přispělo i „vyměňování vzkazů přes média“ mezi vrcholnými politickými představiteli na obou stranách. Velice dobrá úroveň administrativní spolupráce, ke které během obou předsednictví došlo, pak nebyla nijak vyzdvížena.

Pád české vlády v březnu roku 2009 ovlivnil průběh našeho předsednictví v Radě EU, ovlivnil tedy samozřejmě i francouzské vnímání české vnitropolitické situace a lze jej označit za neurgický bod našeho předsednictví. Tato politická změna byla zpočátku pro Francouze nečitelná a znamenala jisté ochlazení ve vzájemných vztazích. Nová česká vláda bez politického mandátu nepředstavovala zejména pro francouzského prezidenta Sarkozyho rovnocenného partnera v souladu s jeho chápáním mocenské politiky. Přesto byl nový český premiér během své návštěvy Paříže v červnu 2009 přijat kladně, stejně tak byla francouzskou stranou hodnocena i role, kterou sehrál v závěrečné fázi českého předsednictví. N. Sarkozy po konání brusel-

ského summitu EU v červnu 2009 dokonce „velmi chválil českého premiéra Jana Fischera, který složitým jednáním šéfoval. Naznačil také, že českému předsednictví v Radě EU výměna vlády či premiéra a jeho týmu prospěla.“²³

Další rovinnou česko-francouzských vztahů je pokračování realizace Akčního plánu Strategického partnerství mezi Českou republikou a Francií, který byl podepsán v roce 2008.²⁴ Samo Strategické partnerství lze chápat z francouzské strany jako mocenský nástroj, který posloužil k minimalizaci německého vlivu ve střední a východní Evropě. Spolupráce mezi oběma partnery, která na jeho základě vzniká, je nicméně cenná pro další prohlubování vztahů v oblastech, kde si můžeme být navzájem přínosem. Pozitivně je hodnocena např. spolupráce v oblasti energetiky a v technologické sféře.²⁵ Součástí hlubší spolupráce bylo i konání Francouzsko-českého ekonomického roku v období od července 2008 do června 2009 (viz níže). Počátkem roku 2010 dojde k prvnímu hodnocení realizace Akčního plánu za uplynulé období.

Ekonomické vztahy

Dlouhodobě můžeme česko-francouzské styky na ekonomické úrovni označit za velice dobré. I přes negativní kontext, způsobený hospodářskou krizí na straně obou partnerů, došlo v roce 2009 k dalšímu prohlubování česko-francouzských ekonomických vztahů. Hlavní událostí uplynulého období bylo konání Francouzsko-českého ekonomického roku, jehož cílem bylo „posílit hospodářské a obchodní bilaterální vazby po dobu našich dvou po sobě jdoucích předsednictví EU v období od 1. července 2008 do 30. června 2009“.²⁶ V rámci daného období se uskutečnilo přibližně třicet akcí zaměřených především na klíčová odvětví a aktuální témata (v oblasti strojírenského průmyslu a špičkových technologií, dopravy a infrastruktury, cestovního ruchu, potravinářského průmyslu). Došlo také k návštěvám delegací francouzských zaměstnavatelů v ČR a k oboustranným výměnám stážistů ve francouzských společnostech a jejich českých pobočkách. V průběhu celého ekonomického roku byly v regionech ČR pořádány semináře „Nebojte se obchodovat s Francií“, určené pro malé a střední podniky. Francouzsko-český ekonomický rok nebyl přelomovou událostí česko-francouzských ekonomických vztahů. Česká strana jej nicméně hodnotí pozitivně zejména z hlediska přínosu pro regionální spolupráci a díky prohlubování kontaktů mezi francouzskými a českými partnery.

	Kč (mld.)
Vývoz	120,2
Dovoz	76,8
Obrat	197
Obchodní bilance	43,4

Zdroj: Český statistický úřad.

Kulturní vztahy

Kulturní dimenze česko-francouzských vztahů představuje velice perspektivní oblast vzájemných kontaktů. Je na první pohled zřejmé, že aktéři francouzské kulturní diplomacie jsou v českém prostředí etablovaní a těší se dobré pověsti i dobrému přijetí českým publikem (zejména Francouzský institut v Praze). Čeští aktéři v Paříži mají situaci složitější, musí fungovat ve vysoce konkurenčním prostředí ostatních kulturních center a celkové lokální kulturní nabídky. Je proto nutné ocenit zvyšující se prestiž Českého centra v Paříži, kterému se podařilo stát se jednou z tamějších „kulturních adres“. V roce 2009 se jeho programová nabídka mj. zaměřila jako tradičně na velká výročí – stejně jako v ostatních západoevropských zemích (pád komunismu v Československu a výročí sametové revoluce). Velkou část kulturní agendy zaujímal také kulturní akce spojené s výkonem českého předsednictví v Radě EU (mj. filmový festival *Czech-in*, který nabídl přehledku deseti nejúspěšnějších českých filmů posledních dvaceti let, výstava mapující období vzniku Československé republiky, konaná v Invalidovně, připomenutí výročí Bohuslava Martinů, které se stalo hlavním motivem kulturních vztahů v oblasti vážné hudby stejně jako v případě česko-britských vztahů...).

Ačkoliv neexistuje žádný koncepční dokument, definující cíle kulturní diplomacie pro jednotlivé státy, snahou ZÚ ve Francii je v současné době také přiblížení české kultury francouzskému publiku v regionech, kde lze vytvořit perspektivní „kulturní adresy“. Prostředí je mimo Paříž méně konkurenční a zároveň velice příznivé pro navázání či prohloubení kulturních kontaktů.

Významnou rovinou vzájemných vztahů zůstává znalost francouzského jazyka. Pro francouzské partnery je nadále velice důležité, zdali zástupci naší administrativy jsou či nejsou frankofonní a jsou-li schopni ve francouzském jazyce komunikovat zejména na úrovni evropských institucí. Tento kulturní faktor hraje významnou roli v česko-francouzských vztazích. V říjnu 2009 bylo proto zástupci Mezinárodní organizace Frankofonie, Francouzské republiky, České republiky a dalšími partnery podepsáno „Memorandum o provádění tříletého programu výuky francouzštiny v české státní správě“. Cílem programu je vyškolit v průběhu tří let přibližně 1400 zaměstnanců správních úřadů s evropskou agendou. Dokument navazuje na „Memorandum o provádění víceletého programu výuky francouzštiny v české státní správě“,²⁷ podepsané pro období 2006–2009, na základě kterého se jazykového vzdělávání a specializovaných seminářů zúčastnilo přibližně 2000 českých úředníků. Hlavním očekáváním bylo a je, aby absolventi kurzů a seminářů byli schopni ve francouzštině vést jednání, francouzsky psát a obecně používat francouzštinu jako pracovní jazyk.

FRANCIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Opět díky kontextu po sobě jdoucích předsednictví v Radě EU lze říci, že se v uplynulém roce česko-francouzské vztahy odehrávaly zejména na vládní úrovni. Zapojení

ostatních aktérů (prezidenta, parlamentu a regionů) se odehrávalo v souladu s dlouhodobými trendy. Prezident např. nadále nepovažoval Francii za zemi, vůči které by se měl výrazněji angažovat (svou roli sehrává patrně i ideologické hledisko – nechápe ji jako stát nám blízký z hlediska postoje k integraci, regulacím obecně apod.), a v uplynulém roce ji navštěvoval pouze kvůli soukromým přednáškám. Vyzdvihnout je nutno roli, kterou během českého předsednictví hrál ZÚ v Paříži, který se v té době soustředil na komunikační kampaň, na poskytování informací o českém předsednictví pro státní správu, zastupitele, akademickou obec a neziskové organizace a na aktivity v regionech Francie. V neposlední řadě organizoval ZÚ výše zmíněné kulturní akce doprovázející české předsednictví. Vzhledem k negativnímu vnímání českého předsednictví francouzskou veřejností zaviněnou jeho mediálním obrazem a také na základě faktu, že postavení ČR řada Francouzů nedokáže pochopit, byla komunikační role, kterou sehrál ZÚ, velice důležitá. V rámci komunikační kampaně před začátkem předsednictví uskutčnil český velvyslanec v Paříži Pavel Fischer setkání s francouzskými a zahraničními novináři a poskytl jim rozhovory. Ve spolupráci s Evropskou komisí pořádal ZÚ tiskové konference na úvod a na závěr českého předsednictví v Paříži. Celkem šlo na základě informací, poskytnutých ZÚ, o 27 samostatných akcí. Český velvyslanec dále vystoupil v obou komorách francouzského parlamentu. ZÚ hostil informační schůzky s francouzskými státními úředníky a podnikateli. Ve francouzských regionech se konalo 25 debat pro veřejnost, doprovázených výstavami a prezentacemi materiálů o ČR.

V roce 2009 byla rozšířena síť českých honorárních konzulátů ve Francii. V květnu byla zahájena činnost honorárního konzulátu v Marseille, jehož zřízení ovlivnilo zejména zvyšující se počet českých turistů v dané oblasti. V prosinci byl otevřen honorární konzulát ve Štrasburku, který se tak stal šestým honorárním konzulátem ČR na území Francie.

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI FRANCII V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Mediální obraz českého předsednictví se stal jednou z nejproblematičtějších rovin česko-francouzských vztahů v roce 2009. Již před jeho začátkem psaly francouzské deníky o špatné připravenosti ČR na předsednickou roli. Objevily se zprávy, že „to Češi nezvládnou“, zpochybňovaná byla i politická stabilita v ČR. Francouzský *Le Figaro* např. uvedl, že „zřídka kdy bylo předání předsednictví v Radě EU doprovázeno takovými pochybnostmi“.²⁸ Na české straně se objevily články o tom, jak si francouzský prezident chce přivlastnit české předsednictví. K negativnímu vnímání přispěl i únik informací z rozhovoru mezi Mirkem Topolánkem a Nicolasem Sarkozym z podzimu roku 2008, který nebyl jen mediálním skandálem, ale měl výrazně škodlivý vliv na celkovou atmosféru francouzsko-českých vztahů nejen na nejvyšší politické úrovni. Dlouhodobě pak přetrvává nepříznivý obrázek českého prezidenta Václava Klause ve francouzských médiích, která několikrát vyzdvihovala jeho euroskepticismus a přílišný liberalismus. Proto na počátku českého předsednictví francouzská média vkládala naděje do osoby Mirka Topolánka, který „má v ruce klíč k úspěchu

českého předsednictví“.²⁹ V průběhu první poloviny roku se jeho pozice ve francouzském tisku zhoršila, zejména v závislosti na zhoršujícím se a velice medializovaném vztahu s prezidentem Sarkozym. Na české straně nechyběly v této souvislosti komentáře k francouzskému povýšenému stylu. Tato celková mediální zátěž převážila nad ostatními rovinami česko-francouzských vztahů a způsobila, že veřejnost je vnímala jako velice napjaté. Čeští političtí představitelé i státní správa se proto snažili s danou situací pracovat a intenzivněji komunikovat s francouzskými médii.

FRANCIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: ZÁVĚR

Při hodnocení česko-francouzských vztahů v roce 2009 je nutné abstrahovat od jejich mediálního obrazu, který akcentoval momenty napětí a neshod zejména během českého předsednictví v Radě EU. Z dlouhodobého hlediska je patrné, že bezprecedentní intenzita vzájemných kontaktů během obou po sobě jdoucích předsednictví výrazně přispěla k lepšímu poznání obou partnerů. Odlišný politický styl, pochopení asymetričnosti vztahu, zejména na české straně, a politické disonance akcentované mediálním obrazem, které o vztahu šířily české i francouzské sdělovací prostředky, neznamenaly větší trhlinu v česko-francouzských vztazích, které se na konci roku 2009 stále jeví jako dobré. Stejně jako v minulých letech ovšem platí, že ani pro jednoho z partnerů nejde o vztahy klíčové.

K důležitým výsledkům předsednické zkušenosti a kontaktů, které se na jejím pozadí odehrály mezi Českou republikou a Francií, je identifikace oblastí, ve kterých bude vzájemná spolupráce znamenat přínos pro obě strany. Jedním z příkladů je oblast energetiky, kde je názorová spřízněnost ČR a Francie patrná. Jde zejména o využití jaderné energie v civilní oblasti, na kterou spoléhají oba státy.

Na závěr dodejme, že pro česko-francouzské vztahy je do budoucna velice perspektivní kultivace vztahů v oblasti kulturní dimenze zahraniční politiky. Pro českou republiku je důležité pochopit, jak významnou roli hraje kultura ve francouzské zahraniční politice. Kultura představuje také možnost, jak proniknout do francouzských regionů, a tím i blíže k francouzskému publiku.

ŠVÉDSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

ŠVÉDSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Od roku 2007, kdy byla zahájena práce na osmnáctiměsíčním programu předsednictví v Radě EU, jsou vztahy mezi Švédskem a Českou republikou intenzivnější než obvykle. Příkladem zvýšení intenzity kontaktů mezi oběma státy je počet vzájemných návštěv ministrů. V roce 2008 se uskutečnilo devět návštěv a v roce 2009 pět. Pro srovnání lze uvést, že v roce 2006 se žádná taková návštěva nekonala.³⁰ Důsledkem předsednictví nebyly však pouze častější kontakty představitelů vlád států, ale i větší

spolupráce na jiných úrovních společnosti. Došlo např. k setkání předsedů parlamentů států a členů BUSINESSEUROPE z ČR, Francie a Švédska a k vytvoření společného programu priorit pro předsednictví (česká strana byla zastoupena Svazem průmyslu a dopravy ČR) apod.

Jak již bylo zmíněno výše, lze jen těžko oddělit bilaterální agendu od evropské, protože velká část bilaterálních kontaktů je věnována právě evropským otázkám. Proto není překvapivé, že čistě bilaterální agenda mezi ČR a Švédskem je relativně malá a v posledních letech této agendě dominuje nákup letounů JAS-39 Gripen. V rámci kulturních kontaktů mezi státy provozuje ČR ve Švédsku České centrum. Klasické kulturní vztahy mezi státy navazují na společnou historii obou států za třicetileté války, a zejména na kulturní dědictví původem z ČR, které lze od té doby najít ve Švédsku. V roce 2005 např. tehdejší premiér Paroubek intervenoval za zapůjčení tzv. *Đáblovy bible* ze Švédska do ČR.³¹ V rámci EU mají tyto dva státy relativně podobné priority (např. pozitivní názor na další rozšiřování). Podobný postup v některých otázkách je důsledkem velikosti obou států, např. při jednání o nové základní smlouvě EU oba státy iniciálně obhájily, že každý stát by měl mít svého komisaře. Během předsednictví bylo také zřejmé, že Švédsko i ČR prosazují podobné strategie v ekonomických otázkách a obecně preferují deregulaci.

ŠVÉDSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Většina vzájemných návštěv představitelů obou států se konala v rámci agendy předsednictví EU a týkala se zejména předání předsednictví z ČR do Švédska. Premiér Jan Fischer a ministr zahraničních věcí Jan Kohout např. navštívili Stockholm před zahájením Evropské Rady 18.–19. června. Důvodem této návštěvy byla příprava Evropské rady, a proto se návštěva bilaterální agendy mezi oběma státy příliš netýkala. Nejvýznamějším „hovorem“ během roku mezi švédským a českým vysokým představitelem byl zřejmě říjnový telefonát mezi premiérem Reinfeldtem a prezidentem Klausem, který byl údajně klíčový pro následnou českou ratifikaci *Lisabonské smlouvy*.

České a následné švédské předsednictví muselo pracovat s podobnou agendou. A i když lze najít rozdíly v prioritách obou předsednictví, měly oba státy relativně podobný přístup k několika z nejdůležitějších témat. V ekonomické oblasti je spojuje obecně liberální přístup k ekonomickým otázkám, a to díky jejich malým otevřeným ekonomikám. Švédsko i ČR se bojí protekcionismu velkých států, proto není příliš překvapivé, že oba státy postupovaly v řešení ekonomické krize podobným způsobem, který lze shrnout jako neustálé opakování „mantry“ o důležitosti respektování pravidel jednotného trhu a Paktu růstu a stability.³²

Jak je zmíněno ve třetí kapitole této ročenky, k českým prioritám v EU patří Východní partnerství. Švédsko ve spolupráci s Polskem předložilo k tomuto projektu v roce 2008 „non-paper“. Tímto způsobem pomohlo dostat otázku do agendy EU ještě před českým předsednictvím. Švédsko-polská iniciativa umožnila schválení Východního partnerství v březnu 2009, tedy během českého předsednictví.³³ Za švédského předsednictví se pak konala první schůze ministrů zahraničních věcí států Vý-

chodního partnerství.³⁴

V průběhu předsednictví byly zastupitelské úřady aktivnější než obvykle. Jedním ze dvou hlavních témat švédského předsednictví v Radě EU byl boj proti klimatickým změnám. V souvislosti s tímto cílem organizovalo Švédsko i několik akcí v ČR, švédské velvyslanectví např. organizovalo seminář k tématu při příležitosti zahájení švédského předsednictví. Podobně se podílel i Zastupitelský úřad ČR v Stockholmu na slavnostním zahájení českého předsednictví.

V roli předsedajícího státu EU se Švédsko muselo zabývat i specifickou českou otázkou, a to zavedením vízové povinnosti pro české občany do Kanady. Švédské předsednictví Evropské unie se zpočátku vyslovilo příznivě k možnosti zavedení víz pro Kanadany při cestách do zemí Evropské unie jakožto společně evropské reakci, nicméně později prosazovalo názor, že konflikt není nutný eskalovat.³⁵

Ekonomické a kulturní vztahy

Obdobně jako v případě Velké Británie a Francie obchod mezi Švédskem a ČR během druhé poloviny roku 2008 a začátkem roku 2009 mírně poklesl. Obchodní bilance je pro ČR pozitivní, hlavními položkami českého exportu jsou strojírenské výrobky, zejména osobní automobily a autodíly.³⁶ Ze švédské perspektivy je ČR v rámci skupiny nových členských států EU druhým nejdůležitějším obchodním partnerem, hned za Polskem. Největší švédský podnik působící v ČR je Skanska.³⁷

Pro obchodní vztahy mezi státy je leasingová smlouva na 14 letounů JAS-39 Gripen velice důležitá. ČR si od Švédska na období 2004–2014 pronajímá 14 strojů za přibližně 20 mld. Kč. V současné době není rozhodnuto o budoucnosti letounů po ukončení smlouvy v roce 2014. Bývalá ministryně obrany Vlasta Parkanová (KDU-ČSL, poté TOP 09) prosazuje názor, že pro ČR by bylo nejlevnější řešení gripeny odkoupit.³⁸ Pro ekonomické vztahy mezi státy je významná zejména dohoda zvaná „Gripen Offset Programme“, v níž Švédsko slíbilo investice do ČR ve výši 130 % částky vyplacené ČR za pronájem letounů.³⁹ Ke konci roku 2008 investovala společnost Gripen International skoro dvě třetiny této částky.⁴⁰

	Kč (mld.)
Vývoz	33
Dovoz	18,6
Obrat	51,6
Obchodní bilance	14,4

Zdroj: Český statistický úřad.

V rámci smlouvy také v ČR (na desetileté leasingové období) působí piloti a technici ze švédského vojenského letectva.⁴¹ V roce 2009 společně agendě dominovala zejména diskuse o korupci v souvislosti s neuskutečněnou smlouvou o prodeji a v sou-

vislosti se smlouvou o leasingu. Švédská prokuratura uzavřela vyšetřování týkající se podílu švédské zbrojovky Saab AB na úplatcích. Vyšetřování nedokázalo podíl Švédů, konstatovalo však, že britská firma BAE Systems prováděla „skryté platby“ při jednáních o nákupech gripenů v České republice.⁴²

Při hodnocení vzájemných kulturních vztahů mezi oběma státy lze ČR a její snahy o propagaci české kultury ve Švédsku označit za aktivnější. Důvodem je existence Českého centra ve Stockholmu. Švédsko podobné zařízení v ČR nemá, švédské velvyslanectví však také podporuje celou řadu kulturních projektů v ČR. Díváme-li se na činnost Českého centra ve Švédsku během roku 2009, zjistíme, že velká část jeho aktivit souvisí s výročí pádu komunismu. Například 17. listopadu ČC ve spolupráci se slovenskou ambasádou organizovalo celovečerní program zahrnující divadlo, film a prezentaci knihy. Velká část kulturní nabídky centra se zaměřuje na filmy a během roku 2009 převažovalo téma totalitní minulosti.⁴³ V souvislosti s českým předsednictvím organizoval Zastupitelský úřad ČR v Stockholmu koncert houslového virtuosa Václava Hudečka. Podobně se švédské velvyslanectví v Praze podílelo na organizaci koncertu pianisty Boba Stensona v Rudolfinu při příležitosti zahájení švédského předsednictví.

ŠVÉDSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Jak již bylo uvedeno, ke změně charakteru bilaterálního vztahu došlo vstupem a členstvím ČR v EU. Oproti minulosti existuje více aktérů, kteří se účastní formulování vzájemných vztahů. Na české straně jsou těmi hlavními aktéry MZV a jeho OSVE (Odbor severní a východní Evropy), ZÚ ve Stockholmu, SZ v Bruselu, Úřad vlády ČR, další ministerstva a státní úřady. Kromě velvyslanectví má ČR ve Švédsku také honorární konzuláty v Göteborgu a Malmö.

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI ŠVÉDSKU V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Kromě předsednictví, které bylo ostře sledovaným tématem v médiích obou států, věnovala média pozornost také kauze týkající se pronájmu gripenů. Švédští novináři psali o výročí pádu komunismu, ale také o pádu Topolánkovy vlády během předsednictví. Ze švédského pohledu byl udivující nejen fakt, že vláda padla během předsednictví, ale i to, že byla vystřídána vládou úřednickou. Pojem úřednické vlády je ve Švédsku neznámý, a novináři se tak pokoušeli pochopit, zda by vláda skutečně mohla být nepolitická. Česká média věnovala hodně pozornosti říjnovému telefonátu mezi premiérem Reinfeldtem a prezidentem Klausem, který byl údajně klíčový pro následující českou ratifikaci *Lisabonské smlouvy*. V médiích se spekulovalo o tom, jestli měl Klaus pravdu, když oznámil, že byl donucen upřesnit své výhrady vůči smlouvě, protože Reinfeldt porušil dohodu o mlčení. Švédský premiér takové obvi-

nění odmítl.⁴⁴

ŠVÉDSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: ZÁVĚR

Bilaterální vztahy mezi Švédskem a ČR lze považovat za dobré. Kvůli geografické vzdálenosti a velikosti obou států nelze mluvit o tom, že by země měly tradičně nadstandardní vztahy. Příprava a samo předsednictví Rady EU však potvrdily, že oba státy často mívají v rámci EU společné priority. Švédsko i ČR např. v ekonomické oblasti prosazují deregulaci a jako předsedající státy nabízely podobný pohled na to, jakým způsobem se lze vyrovnat s důsledky globální ekonomické recese. Oba státy mají také podobné názory v otázkách rozšíření EU a k budoucí formě evropské spolupráce (nevšímáme-li si euroskeptické části české politické elity). V rámci agendy na čistě bilaterální úrovni je hlavním tématem otázka pronájmu letounů JAS-39 Gripen. Zejména offsetový program bude i do budoucna mít významné dopady na vzájemné ekonomické vztahy. Lze očekávat, že rok 2009 měl na budoucí vztahy mezi ČR a Švédskem pozitivní vliv, zejména v rámci EU. Předsednictví přineslo možnost častějších kontaktů mezi politiky a úředníky, což v mnoha oblastech také potvrdilo názorovou blízkost. Tato skutečnost může být důležitá zejména pro spolupráci na nižší politické úrovni, např. v pracovních skupinách pod Radou.

ZÁVĚR

Vztahy se všemi státy, o nich bylo pojednáno v této kapitole, byly bez výjimky dobré. Díky jejich členství v EU nebo alespoň v Evropském ekonomickém prostoru (až na mikrostáty, které se v něm beztak nacházejí alespoň fakticky) byly utvářeny z velké části prostřednictvím mnohostranného rámce. Lze tak hovořit o paradigmatu „dvoustranných vztahů uvnitř mnohostranného rámce“. Dalším důsledkem této situace je relativní autonomie vztahů na úrovni řady státních i podstátních aktérů bez nutnosti jejich mediace skrze tradiční diplomatické kanály.

Nejvýznamnější událostí z hlediska utváření české zahraniční politiky ve vztahu k drtivé většině z nich bylo české předsednictví v Radě EU. Zvláště v případě Francie se těsná spolupráce, která započala již v druhé polovině roku 2008 během jejího předsednictví (a jeví se tak vhodnější uvažovat o obou pololetích jako jednom celku), navíc projevila v identifikaci oblastí, kde jsou si oba státy názorově blízké a kde existuje potenciál pro vyšší míru spolupráce (energetika). Česká strana zároveň došla k poznání, že vzájemné vztahy jsou asymetrické a že je třeba se soustředit na několik styčných oblastí, kde je potenciál spolupráce nejvyšší. Kromě toho došlo k jistému sblížení na administrativní rovině, byť na politické úrovni se ČR a Francie často mýjely a vztahům rovněž neprospěval jejich špatný mediální obraz. Celkově vzato však české a francouzské předsednictví pro vzájemné vztahy neznamenal zásadní přelom.

Zde se nabízí srovnání se Švédskem. I tady spolupráce při přípravě předsednictví znamenala intenzifikaci kontaktů a identifikaci oblastí názorové shody, zejména v ekonomické oblasti, v otázce rozšiřování a na projektu Východního partnerství. I zde se může české předsednictví do budoucna pozitivně projevit ve dvoustranných

vztazích, byť podobně jako v případě Francie nelze hovořit o zásadním přelomu.

Naproti tomu vztahy s Velkou Británií neznamenaly podobnou míru intenzifikace, která by byla zajisté prospěšná k identifikaci styčných ploch i k bližšímu porozumění britské zahraniční politice, jejím prioritám a modalitám. Přitom zde existuje díky ideové spřízněnosti poměrně významný potenciál budování koalic zejména v klíčové rovině EU (podobně jako kultivace dlouhodobě rozvíjených vztahů bezpečnostních v NATO). Aby však ČR mohla účelně využívat své nezbytně omezené zdroje a účinně hájit své priority v prostředí, kde vytváření zahraniční politiky probíhá na mnoha úrovních, musí vytvořit strategii, která bude tyto priority realisticky definovat a zajišťovat jejich koordinované naplňování různými státními aktéry.

Toto závěrečné doporučení lze jistě vztáhnout i na státy uvedené výše. Mít „dobré vztahy“ se všemi evropskými státy je bezpochyby historicky bezprecedentní jev. Nicméně dosud se nezdá, že by se ČR pokoušela systematicky využívat v prostředí evropské politiky potenciálu, který vztahy s řadou z těchto států v řadě různých oblastí a na řadě možných úrovní nabízejí. (Konkretizace tohoto potenciálu však nutně musí být předmětem celé řady dalších studií.) Příznačná je v tomto směru téměř naprostá absence politické a veřejné diskuse na téma vztahů se státy, s nimiž nás přitom pojí nejtěšnější kontakty, nejzásadněji ovlivňující vnitřní život české společnosti. Pokud se tento neuspokojivý stav nezmění, v prostředí vznikajícího politického systému EU, kde lze předpokládat vyšší důraz na vytváření flexibilních (minimálních) koalic, nebude Česká republika schopna realizovat své priority – jinými slovy, bude se sama dobrovolně marginalizovat.

Poznámky

- ¹ Podle nezávisle vedených rozhovorů na MZV ČR, 28. 11. 2008 a 30. 9. 2009.
- ² Za shromáždění podkladů k tabulce patří zvláštní dík Tomáši Mikuleckému.
- ³ Ditrych, Ondřej: *Současné česko-britské vztahy*. Policy paper. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009. On-line: (www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2009/Ditrych-VB.pdf).
- ⁴ K definici srv. Drulák, Petr (2008): *Česká zahraniční politika mezi internacionalismem a atlantismem*. In: Kořan, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- ⁵ Tisková zpráva zastupitelského úřadu v Londýně. MZV ČR, 17. 6. 2009. On-line: (www.mzv.cz/london/cz/aktuality/premier_jan_fischer_v_londyne.html).
- ⁶ Tisková zpráva Ministerstva obrany ČR, 28. 4. 2009. On-line: (www.army.cz/scripts/detail.php?id=13961).
- ⁷ Česká tisková kancelář, 22. 4. 2009.
- ⁸ Česká tisková kancelář, 1. 3. 2009.
- ⁹ *Lidové noviny*, 30. 11. 2009.
- ¹⁰ Srv. kapitolu o vztazích mezi ČR a VB v předložském vydání této ročenky. Kořan, M. a kol. (2008): *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- ¹¹ Tiskové prohlášení ODS, 22. 6. 2009. On-line: (zpravy.ods.cz/prispevek.php?ID=10376).
- ¹² Zahradil, Jan: *Výjimka pro Českou republiku*. Pražská pětka (měsíčník městské části Praha 5), 12/2009.

- ¹³ Česká tisková kancelář, 23. 9. 2009.
- ¹⁴ *Guardian*, 4. 10. 2009.
- ¹⁵ *The Times*, 5. 10. 2009.
- ¹⁶ Podle zdrojů Ministerstva průmyslu a obchodu a Českého statistického úřadu. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/sti/velka-britanie-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000687/).
- ¹⁷ On-line: (www.cnb.cz/m2export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/pzi/pzi_2009_toky/download/PZI_2009_c.xls).
- ¹⁸ Srv. *Guardian*, 27. 3. 2009. On-line: (www.guardian.co.uk/music/2009/mar/27/bohuslav-mar-tinu-czech-composer).
- ¹⁹ Kučera, Jan. P.: *Sen o věčném návratu*. Reflex, 3. 9. 2009.
- ²⁰ Podle korespondence s Českým centrem v Londýně, 5. 11. 2009.
- ²¹ Česká tisková kancelář, 24. 4. 2009.
- ²² Tomalová, Eliška: *Jak budou probíhat předsednictví? Francie, Česká republika a Švédsko v čele Evropské unie*. Policy paper. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, prosinec 2007. On-line: (www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2007/etomalova2007predsednictvi.pdf).
- ²³ ČT 24, 19. 6. 2009.
- ²⁴ Text Akčního plánu není veřejným dokumentem.
- ²⁵ Viz např. projekt ELI (*Extreme Light Infrastructure*), který má v oblasti výzkumu zaujímat významné místo ve spolupráci mezi ČR a Francií. On-line: (www.mzv.cz/paris/cz/aktualni_informace/ceska_cast_projektu_eli_extreme_light.html).
- ²⁶ Podle www.france.cz.
- ²⁷ Text Memoranda on-line: (www.france.cz/IMG/pdf_OIF-Memorandum_version_CZ_signee_28.04.2006.pdf).
- ²⁸ *Le Figaro*, 8. 1. 2009.
- ²⁹ Tamtéž.
- ³⁰ Velvyslanectví České republiky ve Švédsku. On-line: (www.mzv.cz/stockholm/en/political_section/bilateral_relations_2006_2000/index.htm).
- ³¹ iDnes.cz, 5. 10. 2005. On-line: (kultura.idnes.cz/literatura.asp?c=A051005_155343_show_aktual_kot).
- ³² Braun, Mats: *Předsednictví za ekonomické recese*. Mezinárodní politika, 7/2009.
- ³³ On-line: (www.euractiv.cz/vnejsi-vztahy/analyza/vychodni-partnerstvi-v-kontextu-evropske-politiky-sousedstvi-a-agendy-visegradske-skupiny-007019).
- ³⁴ Evropská komise. On-line: (europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/1891&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en).
- ³⁵ IHNed.cz, 15. 7. 2009. On-line: (zahranicni.ihned.cz/c1-37791580-svedsko-jako-predsednicka-zeme-eu-souhlasi-s-vizy-pro-kanadu).
- ³⁶ Podle zdrojů Ministerstva průmyslu a obchodu ČR a Českého statistického úřadu. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/sti/svedsko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000810/).
- ³⁷ Velvyslanectví Švédska v ČR. Online: (www.swedenabroad.com/Page___18396.aspx).
- ³⁸ Česká tisková kancelář, 8. 3. 2009.
- ³⁹ Velvyslanectví Švédska v ČR. On-line: op. cit.
- ⁴⁰ Česká tisková kancelář, 15. 6. 2009.
- ⁴¹ Velvyslanectví Švédska v ČR. On-line: op. cit.
- ⁴² Česká tisková kancelář, 16. 6. 2009.
- ⁴³ České centrum Stockholm. On-line: (www.czechcentres.cz/stockholm/novinky.asp).
- ⁴⁴ České noviny, 11. 10. 2009. On-line: (www.ceskenoviny.cz/tema/zpravy/reinfeldt-odmitl-ze-by-telefonat-s-klaudem-byl-duverny/402136&id_seznam=15200).

Kapitola 9

Rusko v české zahraniční politice

Petra Kuchyňková

RUSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Reflexe česko-ruských vztahů v zahraniční politice ČR i v mediálním diskurzu byla v první polovině roku 2009 ovlivněna českým předsednictvím v Radě EU, kdy ČR ne-reprezentovala pouze sebe jako suverénní stát, ale diplomaticky vystupovala též jako reprezentant společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU. Mimo dimenzi českého předsednictví EU byly bilaterální česko-ruské vztahy v roce 2009 bohaté i na další události. V prvních měsících roku 2009 ještě rezonovalo téma protiraketové obrany a postoje Ruska k loňskému podpisu smlouvy SOFA. Nejzávažnější událost bilaterálních politických a diplomatických vztahů v druhé polovině roku 2009 ovšem představovalo vzájemné vyhoštění diplomatických zástupců, k němuž došlo v srpnu 2009.

V následujícím textu bude nejprve reflektována role Ruska, rusko-českých vztahů a témat vztahujících se k této problematice v rámci české politické debaty, následuje přiblížení nejdůležitějších událostí politicko-bezpečnostní dimenze vzájemných vztahů a vybraných problémů ekonomické dimenze (vývoj obchodních a investičních vztahů, energetika). Další dvě části jsou věnovány analýze charakteru a role klíčových aktérů a konečně i reflexe tématu ve veřejném a především mediálním prostoru.

Skutečnost, že Rusko a rusko-české vztahy představují kontroverzní téma české politické debaty, byla patrná již v roce 2008 a souvisela především s tématem ruského postoje k projektu radarové základny. V průběhu roku 2009 nastal tematický posun, politicko-bezpečnostní tematiku v příslušném diskurzu postupně vytěsnila především energetická bezpečnost a politizace či přímo zdůrazňování bezpečnostního rozměru u tématu rostoucího zájmu ruských investorů o českou ekonomiku. V české politické debatě lze z dlouhodobého hlediska identifikovat dva stěžejní proudy: Jeden je charakteristický ostrážitým přístupem k současnému Rusku a poukazem na přetrvávající hrozby z jeho strany. Reprezentanti tohoto směru často spojují tento postoj s podporou orientace ČR na evropské a euroatlantické integrační struktury, mimo dosah rus-